

2022

Utvärdering av programmet Expertkompetens

Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling

Utvärdering av programmet Expertkompetens

KK-STIFTELSEN 2022

Dnr 20220033A ISBN 978-91-631-4392-2

Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling/The Knowledge Foundation
Kungsträdgårdsgatan 18
111 47 Stockholm

April 2022

Utvärdering av programmet Expertkompetens

.....

April 2022

Utvärdering av programmet Expertkompetens

Daniel Holmberg, Göran Melin och Mikaela Almerud

Innehållsförteckning

Förord	1
Sammanfattning	2
Programmet	2
Måluppfyllelse, resultat och bieffekter	2
Relevans och bärkraftighet	2
Rekommendationer	3
1 Inledning	5
1.1 Uppdraget	5
1.2 Genomförande	5
1.3 Rapportens disposition	8
2 Programmet Expertkompetens	9
2.1 Expertkompetens	9
2.1.1 Inriktning och insatsformer	9
2.2 Projektportföljen	11
2.2.1 Kurser och deltagande studenter	12
3 Måluppfyllelse och resultat	13
4 Bieffekter	14
5 Programmets relevans	15
5.1 Näringslivets deltagande och kompetensbehov	15
5.2 Lärosätenas utbildningsutbud och positionering	17
5.3 Uppföljningssystemet	19
6 Bärkraftighet	21
6.1 Projektens bärkraftighet	21
6.2 Förutsättningar för bärkraftighet	22
6.2.1 Ekonomisk riskhantering	22
6.2.2 Utbildningar för yrkesverksamma som komplement till reguljär utbildningsverksamhet	22
6.2.3 Avlägsnande av administrativa hinder	22
6.2.4 Kännedom om utbildningarna	23
7 Kontrafaktisk ansats	24

7.1	Programmets output-additionalitet	24
7.2	Programmets input-additionalitet	24
7.3	Programmets beteende-additionalitet	25
8	Slutsatser och rekommendationer	26
8.1	Lärdomar och framgångsfaktorer	26
8.2	Slutsatser	26
8.3	Rekommendationer	28
	Bilaga A Programmets effektlogik	31
	Bilaga B Översikt över beviljade Steg 2-projekt	32
	Bilaga C Intervjuer	33

Tabeller

Tabell 1	Analysfrågor för utvärderingen	6
Tabell 2	Kartläggning av genomförda kurser och antal deltagande studenter i de 13 Steg-2 projekten	12
Tabell 3	Utvärderingens bedömning av programmets måluppfyllelse och resultat	13
Tabell 4	Översikt över antal kurser som tagits fram och som finns kvar i kursutbudet i avslutade Steg 2-projekt	21

Figurer

Figur 1	Utvärderingskriterierna i relation till utvärderingens effektlogik	6
Figur 2	Branschfördelning av företag i de 13 Steg 2-projekten, n= 224	11

Förord

KK-stiftelsen är en forskningsstiftelse med ambition att bidra till att skapa starka utbildnings- och forskningsmiljöer som erbjuder utbildning på alla nivåer och forskning som håller internationell klass. Stiftelsens övergripande mål är att stärka Sveriges konkurrenskraft. Stiftelsen erbjuder olika program riktade mot lärosäten, som i samverkan med näringslivet genomför utbildning på avancerad nivå och forskning.

Sedan drygt 10 år erbjuds programmet *Expertkompetens* som är ett program med syftet att förse näringslivet med aktuell vetenskaplig kunskap och kompetens samt till att stärka samverkan mellan lärosäte och näringsliv. I Sverige är Expertkompetens en unik satsning i sitt slag, då det innebär tillhandahållandet av utbildning på avancerad nivå för yrkesverksamma. KK-stiftelsen delar här den svenska regeringens syn på att det livslånga lärandet blir allt viktigare i den kunskapsintensiva, komplexa och globala värld vi lever i. Stiftelsen anser vidare att näringslivets kompetensbehov gör att kompetenshöjande insatser för egna medarbetare blir nödvändiga för att kunna möta de samhällsutmaningar vi står inför. Expertkompetens är en satsning som adresserar näringslivets föränderliga kompetensbehov.

Kurserna som utvecklas och bedrivs inom ramen för programmet ska ges inom områden där det sökande lärosätets akademiska styrkor inom forsknings- och utbildningsmiljön svarar mot företags strategiska kompetensbehov. Då kursdeltagarna är yrkesverksamma ställs det höga krav på flexibla utbildningsformer. För näringslivet innebär Expertkompetensprogrammet att medarbetare kan tillgodogöra sig relevant och forskningsnära kunskap vid lärosätet. De utvecklade kurserna ska införlivas i lärosätets ordinarie utbildningsutbud och kvalitetssäkras enligt ordinarie processer. För att säkerställa utbildningens relevans har KK-stiftelsens som krav att utvecklingen av kursernas utbud och innehåll ska ske i samverkan med privata bolag som agerar på en konkurrensutsatt marknad.

Föreliggande rapport är resultatet av den resultatutvärdering som Faugert & Co genomförde av programmet Expertkompetens (åren 2010–2021) under perioden december 2021 till april 2022. Utvärderingen genomfördes uppdrag av KK-stiftelsen. Författare av rapporten är Daniel Holmberg, Göran Melin och Mikaela Almerud. Författarna är ansvariga för innehållet i rapporten och slutsatserna utgör inte stiftelsens officiella ståndpunkt.

Vi vill också tacka alla de som deltagit i utvärderingen.

Stockholm 2022-08-09

Eva Schelin, vd, KK-stiftelsen

Sammanfattning

På uppdrag av KK-stiftelsen har Faugert & Co Utvärdering under 2021–2022 utvärderat Expertkompetensprogrammet. Syftet med utvärderingen är att den ska bidra till lärande om KK-stiftelsens arbete med programmet och användas som inspel för att utveckla programmet samt vidareutveckla stiftelsens roll gentemot lärosätena och näringslivets kompetensförsörjning.

Utvärderingen avser perioden 2010–2021 och avgränsas till så kallade Steg 2-projekt. Datainsamlingen har bestått av en kombination av flera olika datakällor och metoder: intervjuer, kartläggningar och dokumentstudier. Intervjuer har genomförts med representanter för KK-stiftelsen, projektledare och projektdeltagare från lärosäten, representanter för deltagande företag med flera.

Programmet

Programmet Expertkompetens syftar till att ta fram avancerade utbildningar utifrån näringslivets behov inom särskilda områden. Det handlar om utveckling av kurser för yrkesverksamma som bygger på en nära samverkan mellan en akademisk forsknings- och utbildningsmiljö och näringslivet. Syftet med programmet är det ska bidra till ökad tillgång av relevant forskningsnära kompetens för näringslivet, stärkt utbildningssamverkan mellan lärosäte och näringsliv, och i förlängningen till stärkt konkurrenskraft.

Måloppfyllelse, resultat och bieffekter

Programmets måloppfyllelse gällande resultaten i de beviljade projekten bedöms som förhållandevis god. De enskilda projekten har nått målsättningarna gällande volymkravet i utbildningsutbud. De enskilda projekten har nått målsättningarna gällande kravet att utveckla en metod för kursutveckling men denna metod förefaller inte vara särskilt värdefull eller relevant då den inte är tillämpbar för lärosätena i andra sammanhang. Även om projekten har bidragit till viss utveckling av utbildningsstödande verksamheter inom lärosätena så bedöms de inte ha erhållit en kompetens för att fullt ut kunna hantera näringslivsanpassade kurser.

Programmet har lett till ökad kompetens hos de deltagande företagen och ökad förmåga hos lärosätena att utveckla kurser för yrkesverksamma. Därtill har programmet lett till ett flertal positiva bieffekter. Projekten har påverkat andra utbildningar på lärosätena genom att bidra till utveckling av andra kurser inom lärosätet. En annan bieffekt är att programmet har bidragit till förnyade arbetssätt för samverkansformer mellan akademi och näringsliv.

Forskare har genom de yrkesverksamma studenterna fått en god bild av företagens behov, liksom möjlighet att utveckla kontakterna med forskningspartners i näringslivet.

Relevans och bärkraftighet

Projektledare, projektägare och företagsrepresentanter anser att programmet är ett mycket relevant "koncept". Genom inkludering av näringslivsrepresentanter i utvecklingsfasen av projekten har majoriteten av projekten i hög grad lyckats inhämta företagens behov. Programmet har i hög utsträckning bidragit till att lärosätena har kunnat satsa på kompetensutveckling och utbildning för yrkesverksamma. Utformningen av programmet anses av projektledare mycket väl motsvara lärosätenas behov av utveckling av kompetenshöjande insatser för yrkesverksamma. Projekten har medfört att lärosätena har ytterligare ett erbjudande att presentera för näringslivet; utöver medverkan och inflytande i forskningsprojekt har även flexibla utbildningar på avancerad nivå riktade till och anpassade för yrkesverksamma kunnat inkluderas.

Utvärderingen identifierar följande framgångsfaktorer i projekten, som kan ligga till grund för framtida liknande insatser i programmet:

1. Att projektet från start är en del av lärosätets ambitioner att utveckla utbildningsutbudet för yrkesverksamma och att det långsiktigt rymts inom lärosätets takbelopp för högre utbildning
2. Att projektet har ett starkt stöd av lärosätetsledningen och används för att uppnå synergier mellan utbildning för yrkesverksamma, forskning, uppdragsutbildning och den reguljära utbildningen
3. Att lärosätets stödfunktioner inom utbildningsfrågor understödjer projektgenomförandet
4. Att kurserna skräddarsys och görs tillgängliga så att de yrkesverksamma i hög utsträckning kan slutföra utbildningarna
5. Att kurserna har en tydlig efterfrågan från näringslivet och att utbildningarna för yrkesverksamma marknadsförs genom befintliga och nya näringslivsnätverk

Utvärderingen identifierar fyra förutsättningar för att uppnå bärkraftighet efter avslutat projekt, dvs. att utbildningarna för yrkesverksamma ska kunna övergå i permanent verksamhet: lärosätets ekonomiska riskhantering, Utbildningar för yrkesverksamma som komplement till reguljär utbildningsverksamhet, avlägsnande av administrativa hinder samt kännedom om utbildningarna.

Rekommendationer

Expertkompetensprogrammet är över lag ett förhållandevis väl fungerande program. Det är ett pionjärprogram som ligger i linje med stiftelsens strukturförändrande ambition i det svenska forsknings- och utbildningssystemet. Programmet och dess insatser har på ett tydligt sätt visat på potentialen med denna typ av avancerade utbildningar för yrkesverksamma. Stiftelsen har visat på goda exempel inom den mångfald av lösningar som behövs för att hantera behovet av livslångt lärande på nationell nivå.

Utvärderingens kontrafaktiska analys visar att KK-stiftelsens finansiering har bidragit till att lärosätena har genomfört utbildningsaktiviteter som annars inte skulle ha skett. Framöver finns det ett behov av att arbeta mer med att göra programmets insatser bärkraftiga, arbeta mer systematiskt med att designa programmet, förbättra programmets erbjudande, utveckla en robust uppföljning samt kommunicera programmets lärdomar.

För den fortsatta utvecklingen av programmet lämnar utvärderingen därför följande rekommendationer:

- KK-stiftelsen bör i information, utlysningar och i uppföljning ställa hårdare krav på att projekten är väl förankrade hos lärosätetsledningen och på arbetsenhetsnivå
- KK-stiftelsen bör överväga att ange att en viss del av projektstödet måste gå till marknadsföring av utbildningarna
- KK-stiftelsen bör utarbeta en mer analytiskt genomarbetad effektlogik som är förankrad bland genomförandeaktörer – främst lärosätena – och som också förhåller sig till den kontext som logiken ska operationaliseras inom
- KK-stiftelsen bör avskaffa programmets utlysningsssekvens i pilot och implementeringsprojekt och i stället erbjuda två separata projektstöd, ett mindre och ett större, som är öppna för alla lärosäten som stiftelsen finansierar

- KK-stiftelsen bör avskaffa kravet på annan aktuell forskningsfinansiering från stiftelsen för att kunna få söka ett Expertkompetensprojekt
- KK-stiftelsen bör överväga att ställa krav på de lärosäten som har större forsknings- och utbildningsmiljöer finansierade av stiftelsen (till exempel Forskningsprofiler och KK-miljöer) att de ska söka medel i programmet
- KK-stiftelsen har infört maxbelopp för projekten för att kontrollera kostnaderna, men bör också göra en grundlig analys av huruvida projektstödet storlek är ändamålsenlig
- KK-stiftelsen bör införa en ny mall för slutrapporter. Uppföljningen av projekten bör inriktas på ekonomisk uppföljning och måluppfyllelse (nyckeltal). Därutöver bör ingå en särskild redovisning om projektens bärkraftighet
- KK-stiftelsen bör genomföra halvtidsutvärderingar av projekten med hjälp av extern bedömargrupp
- KK-stiftelsen bör kommunicera goda resultat och arbetssätt från enskilda projekt för ökat lärande
- KK-stiftelsen bör fortsätta det framgångsrika påverkansarbetet för livslångt lärande

1 Inledning

1.1 Uppdraget

På uppdrag av KK-stiftelsen har Faugert & Co Utvärdering under 2021–2022 utvärderat programmet Expertkompetens. Syftet med utvärderingen är att den ska bidra till lärande om KK-stiftelsens arbete med programmet och användas som inspel för att utveckla programmet samt vidareutveckla stiftelsens roll gentemot lärosätena och näringslivets kompetensförsörjning.

Utvärderingen ska bidra till lärande om programmet genom att leverera:

1. Besvarade och analyserade utvärderingsfrågor
2. Skapa lärande under utvärderingsprocessen
3. Användbara rekommendationer (för KK-stiftelsen och lärosätenas framtida arbete)

1.2 Genomförande

Vi har analyserat programmet utifrån följande utvärderingskriterier, vilka utgör ramverket för utvärderingen:¹

- Måluppfyllelse – huruvida programmets insatser uppnått planerade resultat ute i verksamheten
- Relevans – om insatsernas mål och implementering är harmoniserade med de behov och utmaningar som finns hos lärosätena och företagen
- Bieffekter – vilka eventuella oplanerade effekter programmet kan ha bidragit till, såväl positiva som negativa
- Bärkraftighet – huruvida uppnådda resultat och effekter är bärkraftiga över tid

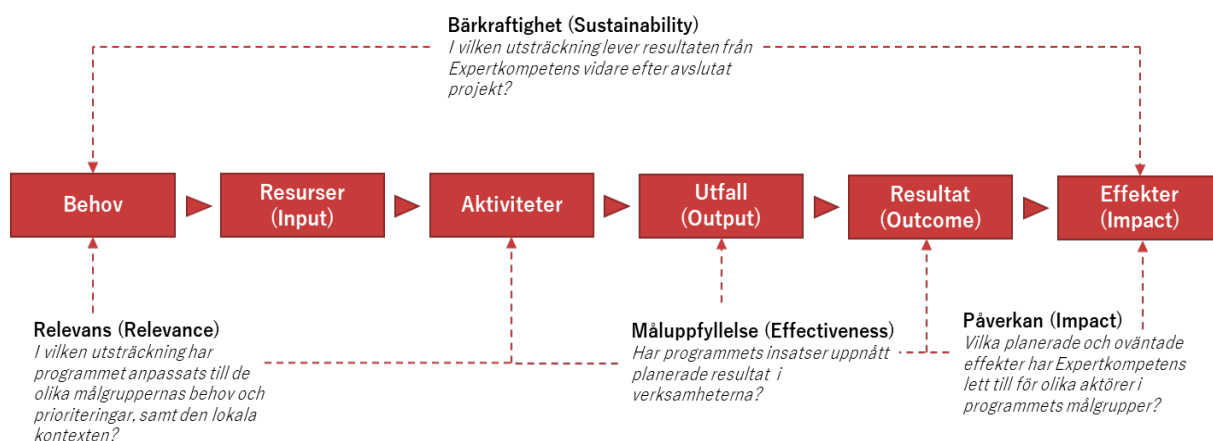
Därutöver har tillämpats en kontrafaktisk ansats som undersökt ifall resultaten av insatserna är en följd av just insatserna eller om det är resultat som ändå skulle ha skett.²

I Figur 1 illustrerar vi hur utvärderingskriterierna relaterar till utvärderingens effektlogik. Utvärderingskriteriet bieffekter (oplanerade positiva och negativa effekter) har vi valt att samla med förväntade effekter under benämningen påverkan. Utvärderingen är en resultatutvärdering och effektledet inte är föremål för utvärderingen.

¹ Applying Evaluation Criteria Thoughtfully, OECD, 2021.

² Perspektiv på utvärdering, Sandberg, B. & Faugert, S., 2020.

Figur 1 Utvärderingskriterierna i relation till utvärderingens effektlogik

Inom ramen för utvärderingen har det i dialog med KK-stiftelsen utarbetats en effektlogik (Bilaga A) för programmet som utgått från KK-stiftelsens senaste utlysning i Expertkompetensprogrammet Steg 2.³ Utvärderingen tar sin utgångspunkt i effektlogiken som förklarar hur genomförda aktiviteter är tänkta att bidra till resultat. Effektlogiken täcker samtliga analysfrågor i utvärderingen. Vi har använt kvantitativa och kvalitativa indikatorer för att kunna besvara utvärderingsfrågorna.

Alla data har analyserats utifrån utvärderingskriterierna ovan. Analysfrågorna är desamma som presenterades i KK-stiftelsens avrop och presenteras i Tabell 1.

Tabell 1 Analysfrågor för utvärderingen

Utvärderings-kriterium	Analysfråga	Besvaras i kapitel
Bakgrund	- Inom vilka ämnesområden har utbildningar genomförts över tid (åren 2010–2021)? - Hur ser fördelningen ut per ämnesområde? - Hur många personer har genomgått utbildningarna och hur många högskolepoäng har examinerats? - Hur många företag har deltagit? - Inom vilka branscher återfinns företagen? - Hur stora är företagen?	Kap 2
Måluppfyllelse	Har programmets mål uppnåtts? Varför? Varför inte?	Kap 3
Relevans	- På vilket sätt har företagen deltagit (ansökan, utformning, genomförande, deltagande studenter, annat)? - Hur och i vilken utsträckning har programmets genomförande och mål svarat mot att lösa näringslivets kompetensbehov? - Anses utformningen av programmet motsvara lärosätets behov av utveckling av kompetenshöjande insatser för yrkesverksamma? - I vilken utsträckning har Expertkompetens kompletterat lärosätets utbildningsutbud?	Kap 5

³ Diarienummer 20200042A, Riktad utlysning, Expertkompetens 20 – Steg 2.

Utvärderings-kriterium	Analysfråga	Besvaras i kapitel
	- Anses utformningen av programmet innebära en möjlighet för lärosätena att positionera sig inom utbildningsverksamhet för yrkesverksamma? Om ja, på vilket sätt? - Har uppföljningssystemet levererat robust och användbar information? På vilket sätt kan uppföljningssystemet förbättras?	
Bieffekter	- Har genomförda projekt även påverkat andra utbildningar på lärosätena? - Har det uppstått några andra bieffekter av projektet (nya arbetssätt, nya nätverk inom lärosätet, nya nätverk med näringslivet m.m.)	Kap 4
Bärkraftighet	- Hur många av utbildningarna bedrivs fortfarande idag? - I vilken utsträckning lever resultaten från projektet vidare efter avslutat projekt? - Vilka förutsättningar behöver vara på plats för att uppnå bärkraftighet efter avslutat projekt? - Vilka metoder/modeller eller andra resultat som skapats inom insatserna bidrar till bärkraftighet? - Vilken roll kan KK-stiftelsen inta för att främja bärkraftighet?	Kap 6
Kontrafaktisk ansats	- Vilken roll har KK-stiftelsens stöd spelat – hade lärosätena utformat liknande insatser även utan stödet? - Vad hände med de projektansökningar som fick avslag?	Kap 7
Lärdomar och rekommendationer	- Vilka lärdomar kan dras av genomförandet av insatserna i programmet? Vad kunde KK-stiftelsen ha gjort annorlunda? - Vilka framgångsfaktorer och rekommendationer kan lämnas för framtida liknande insatser i programmet?	Kap 8

Datainsamlingen har bestått av en kombination av flera olika datakällor och metoder. Analysfrågorna har var och en belysts utifrån en kombination av olika datakällor, bestående av både primärdata (intervjuer) och sekundärdata (data och dokument från stiftelsen och lärosätena).

Vi har genomfört 36 **intervjuer** med:

- 13 projektledare och 4 projektdeltagare vid universitet och högskolor för Steg 2-projekt
- två projektägare vid universitet och högskolor för Steg 2-projekt
- 12 deltagande företag i ovanstående Steg 2-projekt⁴
- tre ansvariga för projektansökningar som fått avslag de senaste fem åren, både i Steg-1 och Steg-2
- två representanter för KK-stiftelsen

Den insamlade intervjuempirin har sorterats och analyserats utifrån utvärderingens analysfrågor.

Vi har även genomfört **dokumentstudier** av programmets utlysningar, inklusive ansökningar, projektbeslut och slutrapporter. Detta arbete inkluderar en beskrivning av

⁴ Urvalet av företagen baserades på företagens storlek, branschtillhörighet och geografiska hemvist.

Expertkompetensprogrammet och effektlogiken som inkluderar indikatorer. Därutöver har en **kartläggning** av Steg 2-projekten i projektportföljen genomförts i enlighet med utvärderingens analysfrågor för att möjliggöra redovisning, analyser och bedömningar.

Utvärderingen avser Expertkompetensprogrammet (perioden 2010–2021) och avseende Steg 2-projekt. Denna avgränsning sker dels mot bakgrund av att Steg 1-projekt är att betrakta som "pilotprojekt", dels eftersom slutrapporterna för Steg 1-projekt inte innehåller tillräckliga data för att en ändamålsenlig kartläggning och analys ska vara möjlig. I Steg 2-projekten undersöks dock om, och i så fall hur, Steg 1 utformats för att på ett ändamålsenligt sätt uppnå bärkraftighet i Steg 2-projekt.

1.3 Rapportens disposition

Efter detta inledningskapitel följer i **kapitel 2** en beskrivning av programmet och projektportföljen. I **kapitel 3** redovisas programmets måluppfyllelse och resultat och i **kapitel 4** redovisas programmets bieffekter. Därefter följer **kapitel 5** och **kapitel 6** med fokus på programmets relevans respektive bärkraftighet. I **kapitel 7** görs en kortfattad redovisning av den kontrafaktiska ansatsen. Rapporten avslutas med samlade slutsatser och rekommendationer i **kapitel 8**.

I **Bilaga A** redovisas programmets effektlogik. I **Bilaga B** redovisas en översikt över beviljade Steg 2-projekt i Expertkompetensprogrammet. Intervjupersonerna finns sammanställda i **Bilaga C**.

2 Programmet Expertkompetens

Detta kapitel inleds med en översiktlig beskrivning av programmet. Därefter redovisas programmets projektportfölj med särskilt fokus på företagens deltagande, kursgenomförande och studentdeltagande.

2.1 Expertkompetens

Programmet Expertkompetens syftar till att ta fram avancerade utbildningar utifrån näringslivets behov inom särskilda områden. Det handlar om utveckling av kurser för yrkesverksamma som bygger på en nära samverkan mellan en akademisk forsknings- och utbildningsmiljö och näringslivet. Syftet med programmet är det ska bidra till ökad tillgång av relevant forskningsnära kompetens för näringslivet, stärkt utbildningssamverkan mellan lärosäte och näringsliv, och i förlängningen till stärkt konkurrenskraft (se Bilaga A).

Programmet förväntas bidra till långsiktiga resultat såsom ökad möjlighet hos lärosätena att utbilda yrkesverksamma – något som innebär inkluderingen av en ny målgrupp av studenter – samt ökad förmåga till utbildningssamverkan med näringslivet.

Programmet har sin behovsbakgrund i vårt förändrade arbetsliv som ställer krav på livslångt lärande och vidareutbildning under hela det aktiva yrkeslivet. Globalisering och hög förändringstakt inom teknikutveckling, digitalisering och hållbar produktion kräver tillgång till relevant forskning och kvalificerad arbetskraft. Detta skapar i sin tur behov av kompetensutveckling för yrkesverksamma i näringslivet efter deras grundutbildning.⁵ Programmet genomförs inom ramen för stiftelsens stadgeuppsdrag (ändamål a); att ge stöd till kunskaps- och kompetensutbyte mellan å ena sidan näringslivet och å andra sidan universitet, högskolor och forskningsinstitut. Expertkompetensprogrammet är tillsammans med programmen AVANS och NU viktiga delar i stiftelsens verksamhet för att stärka de nya universitetens och högskolornas forsknings- och utbildningsmiljöer.

2.1.1 Inriktning och insatsformer

KK-stiftelsen ger finansiellt stöd till kurser inom områden där lärosätets forsknings- och utbildningsmiljöer styrkor och kompetens svarar mot strategiska kompetensbehov i näringslivet. Detta sker i två steg – Steg 1 och Steg 2 – i separata utlysningar, där Steg 1 kan sägas utgöra pilotprojekt. Utlysningarna för finansiering av Steg 2 är därför endast riktade till lärosäten som är i slutförandet av Steg 1-projekt. Samtliga ansökningar i Steg 2 bedöms av en extern bedömargrupp.

I Steg 1 ska en analys av näringslivets kompetensbehov och hur det matchar den sökande forsknings- och utbildningsmiljöer styrkor genomföras. Baserat på denna analys genomförs i Steg 1-projekt en första planering av det kursutbud som ska vidareutvecklas och genomföras i Steg 2, ett kursutbud som totalt omfattar 45–90 högskolepoäng. I Steg 1-projekt genomförs också en pilotomgång av de utvecklade kurserna om totalt 10–15 högskolepoäng. I ett Steg 1-projekt ska lärosätets stödfunktioner inom utbildningsfrågor medverka för att kunna bidra i eventuella utvecklingsbehov till ansökan om ett Steg 2-projekt.

I Steg 2-projekt ska det ske en fortsatt utveckling och genomförande av kurser, totalt omfattande 45–90 högskolepoäng, utveckling av lärosätets stödfunktioner relaterat till kurser och utbildningar för yrkesverksamma, fortsatt utveckling av företagsnätverk, etablering av utvecklade kurser i lärosätets ordinarie utbildningsutbud, vidareutveckling av metod för kursutveckling tillsammans

⁵ Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige. Regeringens proposition 2020/21:60.

med näringslivet samt annat förbättringsarbete. Därefter ska det ske fortsatt genomförande av kurser, fortsatt vidareutveckling av metod för kursutveckling i samproduktion och att en uthållig utbildningsverksamhet säkerställs.⁶

De fristående högskolekurser som utvecklas och genomförs i de av KK-stiftelsen beviljande projekten är på avancerad nivå och ger högskolepoäng. Kurserna är ofta nätbaserade, ges ofta på deltid och är utformade så att de ska kunna kombineras med arbete. Kurserna är kostnadsfria för både studenten och företaget.

Projekttiden har förändrats över åren men är numera tre till fyra år för Steg 2-projekt. Inledningsvis fanns inte en begränsning i stiftelsens (maximala) finansiella stöd⁷, men numera är det maximala stödet från stiftelsen relaterat till kursutvecklingens omfattning och tidigare erfarenhet av programmet. Maxbeloppet är 222 000 kronor per högskolepoäng (upp till 20 miljoner kronor) om lärosätet inte tidigare beviljats medel inom programmet. Maxbeloppet är något lägre (200 000 kronor per högskolepoäng, upp till 18 miljoner kronor) om lärosätet, men dock ej den sökande forsknings- och utbildningsmiljön, tidigare har beviljats medel inom programmet. Om den sökande forsknings- och utbildningsmiljön tidigare har beviljats medel inom programmet är det maximala beloppet 178 000 kr per högskolepoäng (upp till 16 miljoner kronor).

KK-stiftelsen ställer inga direkta krav på medfinansiering från lärosätet, men lärosätet ska stå för kostnader relaterade till utveckling av lärosätets former för validering, rekrytering och andra stödfunktioner för kurser och utbildningar för yrkesverksamma, samt integrering av kurserna i lärosätets ordinarie utbildningar. Det ställs inte heller några direkta krav på näringslivets medfinansiering, men för att säkra att innehåll och former för kurser och utbildningar svarar mot näringslivets behov och förutsättningar krävs en aktiv och bred medverkan av näringslivsparter som står för sina egna insatser i projektet.

Det är lärosätet som ansöker om projektmedel, inte en enskild anställd inom lärosätet. Utöver sökande lärosäte och deltagande företag kan lärosätet samverka med andra lärosäten, forskningsinstitut eller branschorganisationer. KK-stiftelsen kräver numera att lärosätet har både en operativt ansvarig projektledare och en projektägare, till exempel vicerektor för utbildning eller dekan för grundutbildning, eller annan person med motsvarande ansvar inom lärosätet. Därutöver ställs bland annat krav på att lärosätet ska stödja utveckling av former för att rekrytera yrkesverksamma kursdeltagare och validera kursdeltagares reella kompetens. Sådana krav ställde inte stiftelsen inledningsvis.⁸

Förväntade resultat av de beviljade projekten är att näringslivet erbjuds relevanta kurser på avancerad nivå för yrkesverksamma, att lärosätet erhåller en kompetens att kunna hantera näringslivsanpassade kurser samt att en tillämpbar metod för kursutveckling i samproduktion med näringsliv utarbetas. KK-stiftelsens förväntade effekter av programmet är att lärosätena ska få en ökad förmåga till utbildningssamverkan med näringslivet och ökade möjligheter att utbilda yrkesverksamma – något som innebär inkludering av en ny målgrupp av studenter. Detta ska i sin tur bidra till förbättrade förutsättningar för kompetensutveckling av yrkesverksamma.

⁶ KK-stiftelsens utlysning Steg 2 2020 (Diarienummer 20200042A, Riktad utlysning, Expertkompetens 20 – Steg 2).

⁷ KK-stiftelsens utlysning 2011 Expertkompetens för innovation – steg 2.

⁸ KK-stiftelsens utlysning 2011 Expertkompetens för innovation – steg 2.

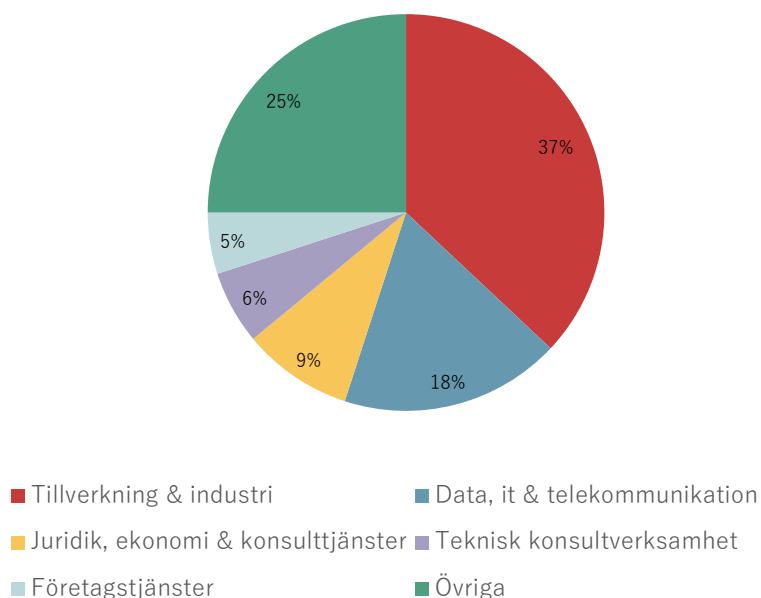
2.2 Projektportföljen

KK-stiftelsen har i Expertkompetensprogrammet totalt finansierat 27 Steg 1-projekt varav 13 projekt fått beviljad finansiering för att ta vidare projektet till Steg 2.⁹ Sammanlagt har projekten beviljats finansiering om 388,5 miljoner kronor, varav 320,5 miljoner kronor beviljats för Steg 2-projekt. I projekten förekommer även medfinansiering från lärosätet eller näringslivet. Projekten har drivits vid tolv lärosäten.

Projekten har utvecklats i samverkan med näringsliv där 224 företag och organisationer har medverkat i ansökningarna för Steg 2-projekten. Utifrån intervjuempirin och de slutrapporter som utvärderingen tagit del av går det att konstatera att många fler företag har involverats i projektens behovsinhämtning genom bland annat intervjuer, workshops och seminarier, samt genom medarbetares deltagande i kurser. Exakt hur många unika företag som deltagit är omöjligt att redovisa då projekten saknar komplett information om vilka företag de yrkesverksamma studenterna kommer ifrån samt då en del företag deltar i flera projekt.

Totalt är 43 procent av företagen stora företag, det vill säga företag med minst 250 anställda, och 57 procent utgörs av små och medelstora företag. Figur 2 visar de branscher som företagen tillhör. Flest företag, 37 procent, återfinns inom tillverkning och industri. Företag inom övriga branscher återfinns bland annat inom bransch-, arbetsgivar- och yrkesorganisationer, partihandel samt bygg-, design- och inredningsverksamhet.

Figur 2 Branschfördelning av företag i de 13 Steg 2-projekten, n= 224

Källa: Retriever, 2021¹⁰

⁹ Ytterligare två projekt har beviljats finansiering för Steg 2 (ExSus vid Högskolan Väst samt Pulp and Paper vid Mälardalens universitet) men de ingår inte i utvärderingen då de nyligen startat Steg 2-projekt.

¹⁰ Data erhållen från KK-stiftelsen.

2.2.1 Kurser och deltagande studenter

Kartläggningen av genomförda kurser, se

Tabell 2, baseras på de 13 Steg 2-projekten.¹¹ Bland de 198 kurser som har kunnat kartläggas ges flest, 82 kurser, inom ämnesområdet datateknik följt av 60 kurser inom maskinteknik. Kartläggningen av ämnesområden utgår ifrån Statistiska centralbyråns nya ämnesstruktur från 2009 och anger ämnesdelområde.¹² Kurser som av projektledare rapporteras som produktionsteknik har utvärderingen klassat som maskinteknik.

Tabell 2 Kartläggning av genomförda kurser och antal deltagande studenter i de 13 Steg-2 projekten

Aspekter	Antal
Antal kurser per ämnesområde	02 Journalistik, kommunikation och information (1) 06 Informatik/Data- och systemvetenskap (1) 08 Ekonomi/administration (14) 24 Byggt teknik/väg och vatten (21) 25 Datateknik (82) 26 Elektronik (10) 27 Industriell ekonomi (8) 30 Maskinteknik (60)
Antalet deltagande studenter per avslutat Steg 2-projekt	Diagnos på distans – online engineering på mastersnivå (312) Expertkompetens ProdEx 2 - Expert i Produktionsteknik (910) Expertkompetens för hållbart träbyggande, fas B och C (286) Sociala medier och webbt teknologier för innovation och tillväxt (392) PROMPT2 – professionell masterutbildning i programvaruteknik (2249) Expertkompetens – Gjutmagistern 3.0 (118)

Avseende antal studenter som deltagit i kurserna, inkluderar kartläggningen i

Tabell 2 endast de sex avslutade Steg 2-projekten, eftersom de pågående projekten saknar denna typ av data. Antalet deltagande studenter inkluderar samtliga studenter som registrerats på kurserna och antalet varierar stort mellan de olika projekten, från som minst 118 studenter i Gjutmagistern 3.0 till som flest 2249 studenter i PROMPT2. Det saknas komplett data och information över hur många studenter och sedermera antal högskolepoäng som examinerats i de olika projekten varvid utvärderingen inte haft möjlighet att kartlägga detta.

¹¹ Då de flesta Steg 2-projekten är pågående och en del relativt nyligen börjat genomföra de första kurserna, föreligger en viss reservation för att samtliga kurser inte fångats upp av utvärderingen.

¹² <https://www.uka.se/statistik--analys/information-om-statistiken/amneslistor-och-huvudomraden/2017-02-14-amnen-pa-grundniva-och-avancerad-niva.html>

3 Måluppfyllelse och resultat

I följande kapitel redovisas det samlade resultatet och måluppfyllelsen av Expertkompetensprogrammet. I kapitlet berör vi utvärderingskriteriet måluppfyllelse utifrån analysfrågorna listade i Tabell 1.

I programmets effektlogik framgår att programmets förväntade resultat är att näringslivet erbjuder relevanta kurser på avancerad nivå för yrkesverksamma, att lärosätet erhåller en kompetens att kunna hantera näringslivsanpassade kurser samt att en tillämpbar metod för kursutveckling utarbetas.

I Tabell 3 redovisas utvärderingens bedömning av programmets måluppfyllelse och resultat. Bedömningen är baserad på samtlig empiri. För tydlighetens skull har vi färgmarkerat våra bedömningar av måluppfyllelsen där grönt indikerar att målet (helt eller väsentligen) är uppfyllt, gult att målet delvis är uppfyllt och rött att målet inte är uppfyllt (inget område har rödmarkerats).

Tabell 3 Utvärderingens bedömning av programmets måluppfyllelse och resultat

Programmets förväntade resultat	Grad av måluppfyllelse	Utvärderingens bedömning
Näringslivet erbjuder relevanta kurser på avancerad nivå för yrkesverksamma		Datainsamlingen i föreliggande utvärdering visar att målet i all väsentlighet är uppfyllt. De enskilda projekten har nått målsättningarna gällande volymkravet i utbildningsutbud, dvs. kravet på 45–90 högskolepoäng för det utvecklade kursutbudet. Lärosätena bedöms vara goda leverantörer av den avancerade kompetenshöjande utbildningen som skulle levereras.
Lärosätet erhåller en kompetens att kunna hantera näringslivsanpassade kurser		Programmets målsättning är delvis uppfyllt. Projekten har bidragit till att utveckla nya arbetssätt kring kursutveckling med företag. Projekten har bidragit till en utveckling av lärosätets kompetens eftersom kurserna oftast genomförs som nätbaserade kurser vilket kräver ett annat slags pedagogik (jämfört med traditionell salsundervisning). Därutöver är yrkesverksamma en ny studentkategori med andra slags krav och förväntningar som behöver mötas (jämfört med campusbaserade ungdomsstudenter). Projekten har också bidragit till viss utveckling av utbildningsstödande verksamheter inom lärosätena som varit värdefulla, i synnerhet gällande antagning och behörighet (validering av yrkesverksammas reella kompetens), men även vad gäller marknadsföring, kursernas utformning och format, pedagogik och examination. Dessa resultat har bidragit till att utveckla lärosätenas kompetens att kunna hantera näringslivsanpassade kurser, men lärosätena har dock haft utmaningar med att axla ett ansvar för utbildningar för yrkesverksamma. Även om projekten har bidragit till viss utveckling av utbildningsstödande verksamheter inom lärosätena så bedöms de inte ha erhållit en kompetens för att fullt ut kunna hantera näringslivsanpassade kurser.
En tillämpbar metod för kursutveckling utarbetas		Baserat på datainsamling i utvärderingen kan konstateras att målsättningen är delvis uppfyllt. De enskilda projekten har nått målsättningarna gällande kravet att utveckla en metod för kursutveckling men denna metod förefaller inte vara särskilt värdefull eller relevant då den inte är tillämpbar för lärosätena i andra sammanhang. I intervjuer med projektledare och KK-stiftelsen framkommer visst ifrågasättande av värdet av metoderna för kursutveckling och i förlängningen denna målsättning i programmet.

4 Bieffekter

I detta kapitel redovisas Expertkompetensprogrammets bieffekter, dvs. oplanerade positiva och negativa effekter. Redovisningen görs utifrån utvärderingskriteriet påverkan utifrån analysfrågorna listade i Tabell 1.

I projektens slutrapporter och intervjuer med projektledare, projektägare och företag framgår att Expertkompetensprogrammet har bidragit till oplanerade positiva effekter. Programmets projekt har påverkat andra utbildningar på lärosätena genom att bidra till utveckling av andra kurser inom lärosätet. En annan bieffekt är att stiftelsens insatser inom programmet sett till samverkansformerna mellan lärosäten och näringsliv har varit förnyande. Forskare har genom de yrkesverksamma studenterna fått en god bild av företagets behov, liksom möjlighet att utveckla kontakterna med forskningspartners i näringslivet. Även om många av projekten byggt på etablerade nätverk med näringslivet så har projekten bidragit till utveckling av nya nätverk med näringslivet.

Projekten har medfört att nya samarbeten har startats. Exempel på samarbeten som initierats är samarbeten inom relevanta forskningsområden, samarbeten inom utvecklingsarbeten av företagsprodukter, samarbeten kopplade till andra kurser inom lärosätet samt samarbeten i samband med nya ansökningar.

Ytterligare exempel på bieffekter som projekten bidragit till är

- Kunskaper om kursutveckling både för yrkesverksamma och mer generellt (akademi)
- Ny uppdragsutbildning (akademi)
- Ökade kontakter mellan lärosäten genom delade tjänster (lärare/professorer) (akademi)
- Nya forskningsfrågor och vetenskapliga publikationer (akademi och näringsliv)
- Uppmärksamhet kring frågan om kompetensutveckling inom företagen och att företagen "lärt sig" att förmedla sina behov (näringsliv och politik)
- Fler industridoktorander och praktikanter från lärosätena hos de deltagande företagen (akademi och näringsliv)

Därtill har programmet delvis varit systempåverkande. Genom projekten – och deras olika aktiviteter – har stiftelsen visat på de positiva möjligheter som lärosätena och näringslivet kan få om de samarbetar kring kontinuerlig vidareutbildning. Genom Expertkompetensprogrammet har KK-stiftelsen uppmärksammat att utbildning för yrkesverksamma är ett viktigt område för Sveriges lärosäten, och har genom programmet och de olika projekten belyst utmaningarna kopplade till detta. Stiftelsen har också – genom sin roll som finansiär av utveckling av utbildningsverksamhet riktad mot yrkesverksamma i näringslivet – haft viss påverkan på riksplanet. KK-stiftelsen har med utgångspunkt i Expertkompetensprogrammet bedrivit ett påverkansarbete för livslångt lärande för att underlätta kompetensutveckling för yrkesverksamma i svenskt näringsliv.

5 Programmets relevans

I detta kapitel redovisar vi våra övergripande slutsatser för hur Expertkompetensprogrammet har svarat mot företagens och lärosätenas behov. I kapitlet berör vi utvärderingskriteriet relevans utifrån analysfrågorna listade i Tabell 1.

5.1 Näringslivets deltagande och kompetensbehov

Dokumentstudier och intervjuempirin visar att näringslivet har integrerats i utvecklingsfasen av projekten som genomförts inom ramen för Expertkompetensprogrammet. Representanter för deltagande företag bekräftar i intervjuer att de har deltagit i workshops, referensgrupper och styrgrupper samt haft direktkontakt med projektledarna i olika former. I dessa sammanhang har företagsrepresentanterna haft möjlighet att förmedla sina kompetensutvecklingsbehov och förutsättningar relaterade till utbildningarna. Projektledarna beskrivs som lyhörda gällande näringslivets åsikter om kursernas utformning och innehåll. De bekräftar att näringslivets deltagande har påverkat kursinnehåll, bland annat vad gäller ämnesområde, kursmaterial, pedagogik och undervisningsformer. En företagsrepresentant säger bland annat:

Gällande ämnesområdena, kursupplägg och våra förutsättningar till deltagande har det funnits en lyhördhet från projektgruppen som vi har uppskattat. Kunskap om digitalisering och säkerhet har varit särskilt viktigt för oss. Vi tycker att vi har fått bra resultat av vårt deltagande.

Genom inkludering av näringslivsrepresentanter i utvecklingsfasen av projekten har majoriteten av projekten i hög grad lyckats inhämta företagens behov och anpassat kursinnehåll ändamålsenligt i relation till Expertkompetensprogrammets målsättning om att erbjuda näringslivet relevanta kurser på avancerad nivå för yrkesverksamma.

Den sammantagna empirin visar att kursinnehåll i princip samtliga utbildningar som erbjudits inom ramen för Expertkompetensprogrammet har baserats på praktiska problem. Därför har en central del av kursinnehåll baserats på aktivt deltagande från de yrkesverksamma. Deltagarna har tagit med aktuella uppgifter och problem till kurserna, vilka sedan gemensamt har diskuterats i grupperna. Således har deltagarna fått möjlighet att diskutera praktiska problem och utbyta erfarenheter med andra yrkesverksamma, vilket har bidragit till kompetensutvecklingen (som visualiseras i effektlogiken i Bilaga A).

Den sammantagna empirin visar att kompetenshöjande kurser riktade mot yrkesverksamma på avancerad nivå är relevanta och efterfrågade, särskilt med anledning av den accelererande tekniska utvecklingen i samhället. Samtliga företagsrepresentanter bekräftar att programmet är en möjlighet för deras anställda att uppdatera och utveckla sin kompetens och betonar att den praktiska utformningen av kurserna är en viktig förutsättning för företagens deltagande. Kunskapen som genereras under kurserna måste alltså vara tydligt tillämpbar i företagets verksamheter för att kurserna ska vara attraktiva för näringslivet. Detta exemplifieras av en företagsrepresentant:

Vi har haft konstruktörer som deltagit i kurserna. Där har det varit många sammanhang där kursdeltagarna fått möjlighet att utbyta kunskap med varandra och dela med sig av sina erfarenheter. Kurser som de här bidrar med företagsanpassad och tillämpbar kunskap inom vårt verksamhetsområde, vilket är mycket efterfrågat och stärker vår konkurrenskraft.

Intervjuer med projektledare och företagsrepresentanter visar att projektdeltagande företag har bidragit till projekten med kursdeltagare och gästföreläsare på kurserna, men även i form av kursledning och material. Att företagen bidragit med kursdeltagare, både i Steg 1 och Steg 2 av projekten, har varit en viktig förutsättning för kursutvecklingen eftersom projekten i många fall har

innehållit nya undervisningsmetoder och kursupplägg utformade efter yrkesverksammas behov och förutsättningar. Företagens deltagande i Steg 1 har därför inneburit en möjlighet att testa dessa metoder, som senare har kunnat utvecklas och implementeras i Steg 2. Deltagande studenter i Steg 1-kurser har samtidigt haft möjlighet att genom muntlig återkoppling och formella kursutvärderingar bidra med kunskap och synpunkter som projektledningarna haft med sig inför Steg 2 av projekten.

Även om empirin indikerar att projekten lyckats utforma ändamålsenliga kursinnehåll framgår det att Expertkompetensprogrammet endast till viss del har bidragit med förutsättningar för att lösa näringslivets kompetensutvecklingsbehov. Detta kan förklaras med bristande kursdeltagande från företagens sida. Trots deltagande från företagen har majoriteten av projekten inte lyckats nå det förväntade antalet yrkesverksamma deltagare i kurserna. Flertalet företagsrepresentanter beskriver att även de hade förväntat sig att fler anställda från deras företag hade deltagit i kurserna. Ett antal faktorer till varför kurserna generellt inte har nått det förväntade antalet deltagare framgår ur intervjuempirin. En stor majoritet av företagsrepresentanterna uppger att projekten har brustit i marknadsföringen av utbildningarna. Detta har sannolikt inneburit att potentiella deltagare från den relevanta målgruppen inte varit informerade om de tillgängliga kurserna. En företagsrepresentant säger bland annat:

Det som finns att anmärka på är kommunikationen och marknadsföringen av kurserna. Erbjudandet har kommit ut väldigt sent och det har knappt funnits någon marknadsföring mot våra anställda, Om dessa satsningar ska lyckas tror jag det verkligen är viktigt att lyckas nå sin målgrupp på rätt sätt,

Majoriteten av företagsrepresentanterna menar även att validerings- och antagningsprocessen av de yrkesverksamma har varit bristfällig. Vissa ur den relevanta målgruppen yrkesverksamma har, trots betydande yrkeserfarenhet och stor kompetens inom området, inte varit behöriga att delta i kurserna (som ges på avancerad nivå) eftersom de inte uppfyllt kursens formella krav på akademisk examen på grundnivå. Flera företagsrepresentanter framhåller samtidigt att antagningsprocessen för kurserna inte är kompatibel med näringslivets tidsperspektiv. Eftersom utbildningarna generellt är sammanlänkade med de ordinarie antagningsprocesserna för högre utbildning i Sverige, som sker en gång per termin genom antagning.se, upplever många företag att det är för lång tid från ansökan till kursstart. Dessa företag är inte benägna att planera in kurser så långt fram i tiden som antagningsprocessen kräver, vilket leder till att de inte skickar sina anställda.

Hälften av företagsrepresentanterna framhåller att deras anställda upplever kurserna som för tidskrävande att genomföra parallellt med deras yrkesroll. Dessa anställda innehar tjänster där arbetsbelastningen i perioder kan vara hög vilket medför att de inte får möjlighet att genomföra en del av studierna på arbetstid och därmed måste förlägga dem på fritiden.

Några få företagsrepresentanter menar att vissa kurser har upplevts vara för teoretiskt utformade, och inte tillräckligt tillämpbara för att deras deltagande ska vara motiverat. De flesta företagsrepresentanter menar dock att lärosätena varit lyhörda inför företagens behov och att man hittat en god balans mellan teori och tillämpning, exempelvis genom att inkludera reella företagsexempel som en del av många kurser.

Därutöver indikerar intervjuempirin att deltagande företag i viss mån har brustit i att internt ta vara på kunskapen som kursdeltagarna har skaffat sig. Detta eftersom det har saknats systematiska processer inom företagen för spridning av kunskapen som genererats i kurserna. Ett antal företagsrepresentanter betonar samtidigt att deras avsikt inte var att nyttiggöra sig kurserna genom deltagande av deras anställda, utan enbart var att bistå i kursutvecklingen genom förmedling av sina kunskapsbehov, och därigenom bidra till en bredare rekryteringsbas på längre sikt.

I textrutan nedan lyfter vi fram ett Steg 2-projekt, ProdEx vid Högskolan Väst, som ett gott exempel på samverkan och samproduktion mellan lärosäte och företag, med ett flexibelt utbildningsutbud och en relativt hög genomströmning av kursdeltagare.

Högskolan Väst – ProdEx 2 – Expert i Produktionsteknik

Projektet ProdEx 2 pågick mellan 2016 och 2020 vid Högskolan Väst och beskrivs ha varit en viktig del i att bygga upp högskolans KK-miljö, Primus. Projektet hade ett starkt stöd från högskoleledningen och utgjorde en viktig del i högskolans utveckling av utbildnings- och forskningsmiljön. Inom ProdEx har 31 kurser om totalt 80 högskolepoäng utvecklats inom produktionsteknik (ämnesområde maskinteknik) och drygt 50 företag och organisationer har deltagit i projektet. Projektledningen definierade i ansökan endast ämnesområden, vilket medförde att kurserna i hög utsträckning kunde anpassas dynamiskt efter industrins behov.

Högskolan hade redan sedan tidigare etablerade kontakter med flertalet av företagen genom forskningsprojekt och hade därigenom en bild av vilka behov av kompetensutveckling som fanns bland företagen. Företagen deltog i projektet på flera sätt, dels i utformningen av kurser, dels som gästföreläsare på kurserna. Därutöver var företagen också delaktiga i kurserna genom de anställda som läst kurserna.

ProdEx är ett gott exempel på samverkan mellan högskolan och företagen, där samverkan beskrivs ha skett i en "cyklisk process". Industrins behov och inspel till kursinnehåll och kursupplägg inhämtades genom samtal med företagsrepresentanter, nätverksseminarium, intervjuer med personal- och produktionschefer samt i samproduktionsmöten med ämnesexperter från partnerorganisationer. Särskilt intervjuerna med personal- och produktionschefer beskrivs ha varit ändamålsenliga eftersom de tvingat företagen att internt fundera på vilka kompetensbehov som finns. Projektledningen betonar att samproduktion mellan högskolan och företagen också skett genom de yrkesverksamma som deltagit i kurserna, där lärare fått en bättre inblick i aktuella frågeställningar i industrin genom bland annat de reella företagsexempel som kursdeltagarna arbetat med i kurserna. Det är med andra ord viktigt att se företagssamverkan i en helhetsbild, som inte bara sker i möten under kursutveckling, utan också under kursgenomförandet och i samband med kursutvärderingen.

Totalt har 910 personer deltagit i kurserna inom ProdEx, varav 664 examinerats, vilket ger en genomsnittlig genomströmning på 73 procent. Detta är en relativt hög genomströmning, jämfört med de övriga Steg 2-projekten inom Expertkompetensprogrammet (som har en genomsnittlig genomströmning på 59 procent). En starkt bidragande orsak är att högskolan i samråd med företagen har fört samtal som i sin tur legat till grund för kursernas utformning och utveckling. Detta har lett till ett flexibelt utbildningsutbud, där kurserna omfattat 2,5 högskolepoäng över en period om fem veckor.

5.2 Lärosätenas utbildningsutbud och positionering

I intervjuer med projektledare och företagsrepresentanter framgår att Expertkompetensprogrammet i hög utsträckning har bidragit till att lärosätena har kunnat satsa på kompetensutveckling och utbildning för yrkesverksamma. Utformningen av programmet anses av projektledare mycket väl motsvara lärosätenas behov av utveckling av kompetenshöjande insatser för yrkesverksamma.

Projektledare och företagsrepresentanter framhäver att kompetenshöjande satsningar på avancerad nivå för yrkesverksamma behövs, även om vissa intervjupersoner menar att det inom vissa specifika ämnesområden även finns behov av fler kurser riktade mot yrkesverksamma på grundläggande nivå.

Den samlade intervjuempirin ger en överväldigande positiv syn på Expertkompetensprogrammet där KK-stiftelsen beskrivs som en unik aktör genom att erbjuda dessa resurser för kursutveckling. Expertkompetensprogrammet beskrivs även som en samhällsviktig satsning nationellt för att utveckla utbildning för yrkesverksamma på avancerad nivå. En projektledare beskriver att:

Expertkompetensprogrammet är en ordentlig satsning som tidigare saknats. Det behövs en sammanhållen satsning som detta för att skapa momentum och diskussion.

Förutom att programmet givit lärosäten möjlighet att satsa på kompetens- och kursutveckling för yrkesverksamma, menar projektledarna att det har inneburit en möjlighet för lärosätena att positionera sig inom utbildningsverksamhet för yrkesverksamma, inte minst genom att företagen ser lärosätena som en attraktiv utbildningspartner för kursutveckling i samproduktion, och därmed möter deras behov väl. Intervjuempirin indikerar att programmet har inneburit en bra plattform för lärosätena att etablera en mer komplett utbildningsmiljö för yrkesverksamma.

Projekten har också skapat intern uppmärksamhet inom lärosätena kring utbildning för yrkesverksamma. De har synliggjort utmaningar som finns i de interna processerna relaterade till utbildningar för yrkesverksamma. Projekten inom Expertkompetensprogrammet har lett till andra typer av bieffekter, inte minst till utökade nätverk och nya samverkans- och samproduktionsformer med företag, som bedöms inte hade kunnat uppnås utan programmet. Flertalet intervjupersoner framhäver att tröskeln för samverkan mellan lärosäten och företagen har sänkts. En projektledare menar att:

Vi har fått många externa kontakter med företag som våra forskare inte kunnat få på årtal genom samarbeten i forskningsprojekt.

En förutsättning för Steg 2-projekten är att de kurser som utvecklas och genomförs inom ramen för ett projekt ska kunna införlivas i den ordinarie utbildningsverksamheten. Bland de 13 Steg 2-projekten finns flera exempel på hur kurserna efter avslutat projekt inkluderats i lärosätenas ordinarie kursutbud på avancerad nivå. Den samlade empirin indikerar att det finns vissa innehållsmässiga överlapp mellan kurser som utvecklats och getts inom ramen för projektet och kurser som finns i det ordinarie kursutbudet. Detta gäller pågående projekt och det förefaller därmed handla om naturliga överlapp, där en del grundläggande innehåll förekommer i flera kurser.

Intervjuempirin och dokumentstudierna visar att projektens kurser generellt kompletterar det ordinarie kursutbudet vid lärosätena både i utformning och innehåll, där kurser som ges inom ramen för projekten i regel omfattar ett lägre antal högskolepoäng och med ett mer praktiskt innehåll. En stor majoritet av kurserna använder sig också av reella företagsexempel i utbildningen, dels för att öka tillämpningsbarheten mot industrin, dels för att bidra till ett högre nyttiggörande för de deltagande individerna och deras respektive företag. Formerna för examination har även i stor utsträckning anpassats mot de yrkesverksamma där traditionella tentamina ersatts av bland annat inlämningsuppgifter och quiz.

Genomströmningen varierar mellan de olika Steg 2-projekten samt mellan kurser. Några projektledare vittnar om att det är sker betydande avhopp mellan antagning och registrering bland yrkesverksamma, något som bland annat kopplas till att ansökning och antagning oftast bara sker två gånger på år och att det är svårt för yrkesverksamma att med säkerhet veta om de kan genomföra kursen flera månader senare. Därtill förekommer en ganska låg genomströmning. En projektledare beskriver att:

Generellt kan man säga att om det är 100 studenter som blir antagna så är det ungefär 50 som registrerar sig på kursen, 25 som faktiskt genomför kursen och endast hälften av dessa som examineras.

Den genomsnittliga genomströmningen bland Steg 2-projekten är 59 procent. Högst genomströmning har Gjutmagistern 3.0 vid Tekniska Högskolan i Jönköping AB med 80 procent och lägst genomströmning har Diagnos på distans vid Blekinge tekniska högskola med 30 procent.

I textrutan lyfter vi fram Steg 2-projektet Gjutmagistern 3.0 vid Tekniska högskolan i Jönköping AB som ett gott exempel på utbildningarnas flexibilitet, hög genomsnittlig genomströmning samt hur kurserna kompletterar ordinarie kursutbud och har införlivats i ordinarie kursutbud.

Tekniska Högskolan i Jönköping AB – Gjutmagistern 3.0

Projektet Gjutmagistern (3.0) pågick mellan 2015 och 2019 vid Tekniska Högskolan i Jönköping AB i samarbete med Gjuteriföreningen och RISE Swecast. Ambitionen var att utbilda specialister för att möta den höga efterfrågan på kvalificerade arbetstagare i svensk gjuteriindustri. Projektet utformades i nära samarbete med 14 svenska gjuterier och genomfördes i tre olika delprojekt; kursutveckling, programutveckling och integrering i ordinarie verksamhet.

Inom Gjutmagistern utvecklades och genomfördes 11 kurser om totalt 60 högskolepoäng inom metallgjuteri (ämnesområde Byggteknik/väg och vatten). Kurserna omfattade 3 till 6 högskolepoäng samt en kurs om 15 högskolepoäng (projektarbete). I kurserna varvades teori och praktiska moment. Projektet är ett gott exempel på uppnådd bärkraftighet, då samtliga kurser numera ingår i ett mastersprogram som sedan 2017 erbjuds vid högskolan. De utvecklade kurserna och sedermera mastersprogrammet har därmed införlivats i lärosätets ordinarie kursutbud.

Företagen gavs mycket goda möjligheter att förbättra kurserna i relation till sina behov av kompetensförsörjning. Kursernas utformning utvecklades genom workshops mellan högskolan och industrin med syftet att stärka utbildningens relevans för industrin. Företagen engagerade sig mer specifikt i olika kurser utifrån den konkreta kompetens som de kunde bidra med. Bland annat bidrog företagen med kursmaterial, kvalitetssäkring av mjukvara (som används för laborationer online), demonstration av gjutprocessen via videoinspelning, expertintervju i videoföreläsning samt som gästföreläsare.

Genom nära samverkan med företagen har Gjutmagistern 3.0 lyckats utveckla ett mastersprogram utefter industrins kompetensutvecklingsbehov. Utbildningarna har haft en hög genomsnittlig genomströmning, omkring 80 procent, vilket kan härledas till de yrkesverksammas behov av utbildning inom området. Även kursernas upplägg och flexibilitet kan ha bidragit till den höga genomströmningen. Bland annat att kurserna erbjudits online.

5.3 Uppföljningssystemet

Dokumentstudier av projektens slutrapporter i Steg 1-projekt och Steg-2-projekt samt intervjuer med projektledare och KK-stiftelsen indikerar vissa brister i stiftelsens uppföljningssystem. Vissa Steg 1-projekt har inte slutrapporterats korrekt eller inte slutrapporterats alls eftersom det ansetts onödigt med slutrapportering i Steg 1 då en redogörelse för resultaten från Steg 1-projektet varit nödvändiga att bifoga i Steg 2-ansökan. Vissa Steg 1-projekt är därför inte korrekt slutrapporterade. KK-stiftelsen har dock varit noga i bedömningen av ansökningar till Steg-2-projekt och i avtalstecknande.

Mallen för slutrapportering av Steg 2-projekt har förändrats över tid. Nuvarande mall innehåller följande krav/rubriker på återrapportering:

1. Project fulfilment
2. Project governance and achieved results

3. Financial outcome
4. Deviations
5. Completed course development
6. Lessons learned and reflections
7. Contribution
8. Companies' reflections
9. Business sector benefits
10. Other business sector benefits
11. Overall reflections on completed activities and results from the university
12. Planned continuation and long-term ambitions for educational activities

Flertalet projektledare framför att mallen för slutrapport innehåller många viktiga delar, såsom måluppfyllelse och resultat samt redovisning av reflektioner och lärande från lärosätena och företagen. Det framförs dock en viss kritik från vissa projektledare och KK-stiftelsen om att mallen för slutrapport ställt krav på uppgifter som inte är relevanta eller svåra att svara på. Företagen har haft svårt att svara på frågor om affärsområden (punkt 9 och 10) och studenter eftersom företagen inte alltid har kunskap om vilka studenter som deltagit i kurserna.

Samtidigt framförs det att det saknats krav på viss grundläggande projektredovisning. KK-stiftelsen anger att datainsamling av grundläggande projektdata därför inte har fungerat tillfredsställande (och inte heller varit möjlig att sammanställa i efterhand).

En projektledare framför att:

Det vore bättre med en tydligare mål- och resultatbaserad rapportering än aktivitetsrapportering. Dessutom bör ställas färre formella krav på tidsrapportering.

Utvärderingens samlade datainsamling visar att mallen för slutrapporter innehåller viktiga delar för återrapporering såsom måluppfyllelse och resultat samt ekonomisk uppföljning. Återrapporeringskraven är dock omfattande, i synnerhet gällande företagen, samtidigt som krav på redovisning om projektens bärkraftighet saknas. Återrapporeringskraven har, enligt stiftelsen själv, inte varit ändamålsenliga.

6 Bärkraftighet

I följande kapitel i berör vi utvärderingskriteriet bärkraftighet utifrån analysfrågorna listade i Tabell 1. Vi redovisar hur många utbildningar som fortfarande bedrivs efter projektavslut och diskuterar vilka förutsättningar som behöver vara på plats för att uppnå bärkraftighet efter avslutat projekt. Kapitlet bygger på analys och resultat från tidigare kapitel.

6.1 Projektens bärkraftighet

Frågan om hur många av utbildningarna som tagits fram inom nu avslutade Steg 2-projekt och som fortfarande bedrivs är svårbesvarad eftersom vissa av kurserna inte ges kontinuerligt utan endast vid behov. Även om vissa av kurserna inte givits under en tid så kan de ändå vara relevanta att använda i ett senare skede, fristående, som en del i ett nytt masterprogram eller i en professionsutbildning. Framtagna kurser inkluderas inte heller alltid oavkortat i andra kurser/program utan kan ligga till grund för nya kurser och kursmoment i program, inklusive doktorandkurser. Därtill ges kurserna med viss periodicitet. Att endast bedöma de kurser som ges för närvarande ger därför möjligen inte en korrekt eller rättvis bild. Trots svårigheten att kartlägga hur många av utbildningarna som fortfarande bedrivs så redovisas i Tabell 4 en översikt av de sex avslutade Steg 2-projekten. Data bygger på uppgifter från projektledare i samband med intervju och per e-post, uppgifter i slutrapporter och från lärosätenas hemsidor.

Tabell 4 Översikt över antal kurser som tagits fram och som finns kvar i kursutbudet i avslutade Steg 2-projekt

Steg 2-projekt	Lärosäte	Totalt beviljad finansiering	Status – Antal kurser
Diagnos på distans – online engineering på mastersnivå (20140132)	Blekinge tekniska högskola	24 768 414 kronor	? av 25 ¹³
Expertkompetens ProdEx 2 - Expert i Produktionsteknik (20160015)	Högskolan Väst	11 962 250 kronor	Cirka 10 av 31
Expertkompetens för hållbart träbyggande, fas B och C (20140131)	Linnéuniversitetet	21 664 308 kronor	6 av 14
Sociala medier och webbt teknologier för innovation och tillväxt (20150259)	Linnéuniversitetet	16 059 132 kronor	6 av 11
PROMPT2 – professionell masterutbildning i programvaruteknik (20150135)	Mälardalens högskola	61 611 212 kronor	11 av 22
Expertkompetens – Gjutmagistern 3.0 (20150257)	Tekniska högskolan i Jönköping AB	27 411 551 kronor	11 av 11

Utöver själva kurserna har projekten bidragit till utveckling av utbildningsstödande verksamheter inom lärosätena som varit värdefulla, i synnerhet vad gäller antagning och behörighet,

¹³ Det saknas information om hur många kurser som finns kvar i detta Steg 2-projekt. Framtagna kurser/kursmoment har inkluderats i olika utbildningsprogram och har legat till grund för nya kurser och kursmoment i program. Vissa av projektets kurser har även varit grund för doktorandkurser.

marknadsföring, kursernas utformning och format, pedagogik och examination. Allt detta är bidrar till att skapa förutsättningar för bärkraftighet.

6.2 Förutsättningar för bärkraftighet

Vi gör bedömningen att nuvarande incitamentsstrukturer och resurstilldelningssystem i högskolesystemet inte är inrättade för att stödja denna sorts insatser som programmet finansierar. I de fall kurserna erbjuds efter avslutat projekt tar lärosätena en ekonomisk risk genom att bedriva distanskurser som främst syftar till yrkesverksammas livslånga lärande. De utbildningsstödjande verksamheterna är inte heller alltid på plats inom lärosätena, trots genomgången projekt. Med utgångspunkt i dokumentstudier av projektens slutrapporter i Steg 1-projekt och Steg-2-projekt samt intervjuer med KK-stiftelsen och projektledare, har vi dock identifierat följande förutsättningar för att uppnå bärkraftighet efter avslutat projekt, dvs. att utbildningarna för yrkesverksamma ska kunna övergå i permanent verksamhet.

6.2.1 Ekonomisk riskhantering

En förutsättning för att uppnå bärkraftighet efter avslutat projekt är att lärosätena gör en ekonomisk riskhantering avseende satsningar på utbildning för yrkesverksamma eftersom genomströmningen generellt är lägre för denna studentgrupp (än för program- och campusstudenter). För många yrkesverksamma studenter är kunskapen i sig det viktiga målet med utbildningen, inte högskolepoängen, vilket medför att många kursdeltagare väljer att inte slutföra kurserna fullständigt. Dessutom prioriteras ibland examensuppgifterna bort när de yrkesverksamma har hög arbetsbelastning på jobbet. Detta leder sammantaget till att lärosätena inte erhåller ersättning för avklarade högskolepoäng (helårsprestationer, HPR) i samma utsträckning som för program- och campusstudenter.

Även i antagningssteget finns ett ekonomiskt risktagande eftersom antagna yrkesverksamma studenter oftare hoppar av en utbildning innan den ens inletts. Även om genomströmningen är bra i en kurs för yrkesverksamma så är ofta volymerna små, dvs. de skalfördelar som finns i den reguljära utbildningen saknas. Mot denna bakgrund finns det ett behov av att utbildning för yrkesverksamma tidigt integreras i lärosätens reguljära utbildningsverksamhet för att på så sätt bli ekonomiskt hållbar för lärosätena. Därutöver behöver kursernas format skräddarsys och lättillgängliggöras för yrkesverksamma så att dessa i större utsträckning ges förutsättningar för att slutföra kurserna.

6.2.2 Utbildningar för yrkesverksamma som komplement till reguljär utbildningsverksamhet

Ytterligare en förutsättning för att uppnå bärkraftighet är att de näringslivsinriktade kurserna för yrkesverksamma inte uppfattas som konkurrerande verksamhet i förhållande till lärosätets reguljära utbildningsverksamhet. En utmaning för programmets beviljade projekt är att få kurserna att bli en permanent del av lärosätens utbildningsutbud (att rymmas inom lärosätens anslag, det så kallade takbeloppet). Projektledare får ibland "slåss internt" för att få ta del av resurserna inom takbeloppet eftersom ersättning för utbildning av yrkesverksamma inte ges på annat sätt. Mot denna bakgrund behöver utbildning för yrkesverksamma tydligt prioriteras av lärosätens ledningar eller finansieras på annat sätt.

6.2.3 Avlägsnande av administrativa hinder

Även avlägsnande av administrativa hinder inom lärosätena är en förutsättning för bärkraftighet. Varken lärosätens antagningsorganisation och -process, eller den centraliserade antagningen via websidan Antagning.se, är ändamålsenligt utformade för yrkesverksammas behov och förutsättningar. Det är ibland dessutom svårt för potentiella studenter att bedöma om behörighetskraven för en kurs överensstämmer med dennes förkunskaper och/eller arbetslivserfarenhet (reella kompetens). Detta gäller i synnerhet studenter med examen från

lärosäten i andra länder, eller sådana som saknar formell akademisk grundexamen. Dessa studenter behörighet behöver ofta valideras manuellt och individuellt av lärosätet.

Sammantaget medför detta en kontrast mellan förutsättningar i arbetslivet och trögheten i befintliga antagningsprocesser. Det finns därför behov av att anpassa lärosätenas antagningsprocesser så att studenter kan ansöka närmre inpå kursgenomförandet och få antagningsbesked snabbare (till exempel via så kallad lokal antagning vid lärosätet).

6.2.4 Kännedom om utbildningarna

Ytterligare en förutsättning för bärkraftighet är god kännedom om utbildningarna för att kunna attrahera studenter. En utmaning är att företagen ofta inte känner till vilka utbildningar som ges.

Många studenter har inte heller informerat sin arbetsgivare om att de studerar vilket medför att företagen då inte aktivt kan stötta kursdeltagaren och bidra till att skapa bra förutsättningar för livslångt lärande, till exempel genom att erbjuda möjligheten att förlägga studierna på arbetstid eller att genomföra praktisknära kursmoment på arbetsplatsen. Detta behöver dock inte nödvändigtvis vara ett generellt problem eftersom enskilda medarbetare på eget initiativ också ska kunna hitta och söka till relevanta kurser, för att på så sätt ta ansvar för sin egen kompetensutveckling och stärka sin position på arbetsmarknaden. Mot denna bakgrund är det centralt med marknadsföring av utbildningarna för yrkesverksamma som riktas både mot potentiella studenter (individer) och företag.

7 Kontrafaktisk ansats

I detta kapitel undersöker vi om resultat av KK-stiftelsens Expertkompetensprogram är en följd av insatserna, eller om det är resultat som ändå skulle ha skett, genom att tillämpa en kontrafaktisk ansats i utvärderingen. Vi berör analysfrågorna listade i Tabell 1.

Den kontrafaktiska ansatsen har närmats genom att en analys av programmets additionalitet¹⁴ där en kombination av flera olika datakällor har bidragit till analysen. Med tanke på att det saknas underlag och mätningar som möjliggör jämförelse av utfall och resultat innan och efter programmets genomförande, samt möjlighet att efterlikna en kontrollgrupp så har vi i stället ställt frågor till berörda aktörer om vad de tror hade hänt i frånvaro av programmet. Analysen av om Expertkompetensprogrammet har gjort någon skillnad är svår att besvara och analysen baseras således här på kvalificerade bedömningar. Vår bedömning är att vi, givet förutsättningarna, ändå kan göra en tillförlitlig analys av programmets additionalitet.

Vår sammantagna bedömning är att KK-stiftelsens Expertkompetensprogram har gjort en skillnad och bidragit med resultat som med största sannolikhet inte skulle ha uppstått utan programmet. Vi utvecklar detta genom att dela upp additionalitet i tre beståndsdelar och ge exempel på effekter och förändringar orsakade av programmet.

7.1 Programmets output-additionalitet

Output-additionalitet handlar om effekter och förändringar på resultatsidan, det vill säga om resultat som uppnåtts är ett resultat av programmet.

Vi har i syfte att kartlägga detta genomfört intervjuer med aktörer vars projektansökningar fått avslag: Hur har de agerat utan stödet från Expertkompetensprogrammet? För att närma sig en förståelse av den kontrafaktiska situation där programmet inte genomförts så har vi utgått från följande ledfråga: Har lärosätena och företagen tillsammans ändå utvecklat och genomfört avancerade utbildningar för yrkesverksamma utifrån näringslivets behov inom särskilda områden?

Av intervjuer med representanter för projektansökningar som fått avslag framkommer att lärosätena inte på egen hand gått vidare med insatser som beskrivits i projektansökningarna. I stället har lärosätena valt att följa upp med en ny ansökan i programmet eller att avsluta initiativet. I intervjuerna framkommer tydligt att KK-stiftelsens stöd har varit nödvändigt för att kunna gå vidare med de insatser som planerats.

Eftersom planerade insatser inte genomförts på de lärosäten som inte fått KK-stiftelsens stöd förefaller det rimligt att dra slutsatsen att KK-stiftelsens stöd har bidragit till insatser som annars inte skulle ha skett. Därmed förefaller programmet ha en output-additionalitet.

7.2 Programmets input-additionalitet

Input-additionalitet handlar om huruvida programmet har lett till att mer resurser satsats.

I intervjuer med projektledare och projektägare för beviljade projekt framkommer att lärosätena inte hade utformat liknande insatser utan stödet från stiftelsen, varken delvis eller som planerat. Samma bild framkommer i intervjuerna med företagsrepresentanter. Resultaten visar därmed på utbildningsaktiviteterna faktiskt ökat som ett resultat av programmet.

¹⁴ Buisseret, T.J., Cameron, H.M., Georgiou, L. (1995) What difference does it make? Additionality in the public support of R&D in large firms. *International Journal of Technology Management*, 10(415/6), 587-600

7.3 Programmets beteende-additionalitet

Med beteende-additionalitet avses huruvida det har åstadkommits bestående förändringar på en kortsiktig operativ nivå eller på mer långsiktiga och strategiska nivåer.

Olika exempel på både planerade och oplanerade effekter har getts i tidigare kapitel (3–4). De mest framstående exemplen på programmets beteende-additionalitet handlar om

- Förnyelse av utbildningar och kurser genom nya samverkansformer mellan lärosäten och näringsliv
- Nya samarbeten mellan lärosäten och näringsliv, både inom forskningsområden, inom utvecklingsarbete, inom kurser på lärosätet och i form av nya projektansökningar

8 Slutsatser och rekommendationer

I detta avslutande kapitel redovisar vi vilka lärdomar som kan dras av genomförandet av insatserna i programmet, identifierar framgångsfaktorer i projekten och sammanfattar våra övergripande slutsatser. Vi ger även rekommendationer till KK-stiftelsen om hur programmet kan vidareutvecklas.

8.1 Lärdomar och framgångsfaktorer

Framtida insatser bör utgå ifrån befintliga lärdomar kring framgångsrika sätt att långsiktigt finansiera utbildningsutbudet för yrkesverksamma via lärosätenas grundutbildningsanslag. Utvärderingen har resulterat i identifieringen av framgångsfaktorer i projekten, som kan ligga till grund för framtida liknande insatser i programmet. Med framgångsfaktor avses här en faktor som gör att man lyckas med det man eftersträvar. Framgångsfaktorerna har urskilts främst utifrån från de sex avslutade Steg 2-projekten, men även erfarenheter från pågående Steg 2-projekt har tagits hänsyn till.

Exempel på avslutade projekt som fungerat särskilt väl är Expertkompetens ProdEx 2 – Expert i Produktionsteknik (Högskolan Väst) och Expertkompetens – Gjutmagistern 3.0 (Tekniska högskolan i Jönköping AB), vilka redovisas i kapitel 5. Till exempel är Gjutmagistern 3.0 fullständigt integrerat i högskolans ordinarie utbud av magister- och masterprogram inom material och tillverkning och erbjuder nätbaserad utbildning till studenter med full behörighet för magisterstudier samt för yrkesverksamma. Programmets kurser är också tillgängliga som valbara kurser för studenter från andra program, vilket bidrar till programmets uthållighet över tid.

Framåt bör lärosätena och KK-stiftelsen särskilt beakta dessa fem framgångsfaktorer:

1. Att projektet från start är en del av lärosätets ambitioner att utveckla utbildningsutbudet för yrkesverksamma och att det långsiktigt ryms inom lärosätets takbelopp för högre utbildning
2. Att projektet har ett starkt stöd av lärosätets ledningen och används för att uppnå synergier mellan utbildning för yrkesverksamma, forskning, uppdragsutbildning och den reguljära utbildningen
3. Att lärosätets stödfunktioner inom utbildningsfrågor understödjer projektgenomförandet
4. Att kurserna skräddarsys och görs tillgängliga så att de yrkesverksamma i hög utsträckning kan slutföra utbildningarna
5. Att kurserna har en tydlig efterfrågan från näringslivet och att utbildningarna för yrkesverksamma marknadsförs genom befintliga och nya näringslivsnätverk

8.2 Slutsatser

Expertkompetensprogrammet har ett tydligt övergripande syfte – stärkt konkurrenskraft – vilket dessutom är relevant sett till Sveriges behov av avancerade utbildningar för yrkesverksamma i näringslivet. Programmets inriktning och insatser är i linje med stiftelsens stadgeuppdrag (ändamål a) att ge stöd till kunskaps- och kompetensutbyte mellan å ena sidan näringslivet och å andra sidan universitet, högskolor och forskningsinstitut.

Programmet är också inriktat utifrån en tydlig tanke om hur dess insatser ska verka tillsammans med insatser i stiftelsens övriga program. Expertkompetensprogrammet är tillsammans med de andra utbildningsprogrammen AVANS och NU viktiga delar i stiftelsens verksamhet för att stärka målgruppslärosätenas forsknings- och utbildningsmiljöer, och kompletterar härvidlag stiftelsens olika forskningsfinansierande program.

Programmets måloppfyllelse gällande resultaten i de beviljade projekten bedöms som förhållandevis god (se kapitel 3). Samtliga projekt har resulterat i relevanta kurser på avancerad

nivå för yrkesverksamma och en metod för kursutveckling har utarbetats. Det finns också indikationer på att lärosätena utvecklat en viss kompetens att hantera näringslivsanpassade kurser. Denna målsättning är dock något vagt formulerad i programmet. Det är också otydligt i programmets effektlogik hur projektens bidrag till utveckling av lärosätenas kompetens att hantera näringslivsanpassade kurser i förlängningen leder till programmets förväntade effekter.

Programmet har lett till ett flertal positiva bieffekter men är sannolikt för litet i sin omfattning för att resultera i några effekter på system- eller samhällsnivå. Bieffekterna återfinns främst inom projekten på lärosätetsnivå och deltagande företag (se kapitel 4). Det tycks krävas mer än enstaka projektriktade satsningar för att mer systematiskt utveckla lärosätenas kompetens att utveckla utbildningar för yrkesverksamma och komplettera det reguljära utbildningsutbudet med ett utbud för livslångt lärande. Programmet har lett till ökad kompetens hos de deltagande företagen och ökad förmåga hos lärosätena att utveckla kurser för yrkesverksamma. Det förra bidrar till ökad konkurrenskraft och det senare till en positionsförflyttning på lärosätena.

Projektledare, projektägare och företagsrepresentanter anser att Expertkompetensprogrammet är ett mycket relevant "koncept" (se kapitel 5). Utbildningsvolymen i projekten anses av lärosätena ändamålsenlig och hanterbar för lärosätena. Projekten har medfört att lärosätena har ytterligare ett erbjudande att presentera för näringslivet; utöver medverkan och inflytande i forskningsprojekt har även flexibla utbildningar på avancerad nivå riktade till och anpassade för yrkesverksamma kunnat inkluderas. Sannolikt kräver denna typ av program och utbildningssatsningar uthållighet från KK-stiftelsen och lärosätena för att få ett stort genomslag. När utbudet ökar och fler och fler personer från fler och fler företag gått kurserna kommer sannolikt dynamiken och engagemanget att öka.

Expertkompetensprogrammet utmanar ekonomiska incitamentsstrukturer hos lärosätena och försöker förmå lärosätena att vidareutveckla arbetssätt. Såttillvida fungerar programmet som ett förändringsprojekt vid lärosätena med förhållandevis höga ambitioner att förändra former och inriktning för högre utbildning. Men detta är också programmets utmaningar. Programmet som helhet och vissa av de enskilda projekten underskattar svårigheterna att integrera utbildningsutbudet för yrkesverksamma i den reguljära utbildningsverksamheten. Detta påverkar bärkraftigheten i programmets insatser negativt (se kapitel 6).

Den väl utbyggda, öppna och statligt finansierade högre utbildningen i Sverige är en bra grund för att ge yrkesverksamma individer goda förutsättningar för vidareutbildning. Samtidigt är en grundläggande fråga olöst nationellt och delvis i stiftelsens program: Det råder viss osäkerhet om lärosätena kan ge denna typ av utbildningar mer långsiktigt och i större omfattning. Programmet som helhet har därför möjligen underskattat svårigheterna att finansiera utbildningsutbudet för yrkesverksamma inom ramen för grundutbildningsanslaget (finansiering via helårsstudenter, HST och helårsprestationer, HPR).

Stiftelsen kan dock genom finansieringen av enskilda projekt visa hur detta kan gå till, och därmed bidra till bärkraftighet för utbildningar för yrkesverksamma i lärosätenas regi. KK-stiftelsen är den aktör som gjort mest inom området utbildningar för yrkesverksamma. Stiftelsen var även först, även om Vinnova numera också genomför vissa insatser för utveckling av högskolekurser för yrkesverksamma specialister.¹⁵

¹⁵ <https://www.vinnova.se/nyheter/2018/11/ny-satsning-pa-hogskolekurser-for-yrkesverksamma-specialister/>

Expertkompetensprogrammet är ett pionjärprogram som ligger i linje med stiftelsens strukturförändrande ambition i det svenska forsknings- och utbildningssystemet.¹⁶ Att programmet har eller har haft en del "barnsjukdomar" är därför inte förvånande. KK-stiftelsens resultat syns tydligast där stiftelsen varit aktiv över lång tid och tillfört stora resurser till kärnverksamheter hos högskolor, universitet, institut och näringsliv, snarare än enbart finansiering av nätverk eller nätverkskapande insatser.¹⁷ Detta gäller också i hög grad Expertkompetensprogrammet.

Programmet och dess insatser har på ett tydligt sätt visat på potentialen med denna typ av avancerade utbildningar för yrkesverksamma. Stiftelsen har visat på goda exempel inom den mångfald av lösningar som behövs för att hantera behovet av livslångt lärande på nationell nivå. KK-stiftelsen har bidragit till att frågan om livslångt lärande och näringslivets behov av kompetensutveckling tydligt kommit upp på den politiska dagordningen. Nyligen beslutade också riksdagen om att förändra skrivningen i högskolelagen kring lärosätenas roll för det livslånga lärandet, där lärosätenas ansvar för det livslånga lärandet och samverkan förtydligas.¹⁸

KK-stiftelsens finansiering har bidragit till att lärosätena har genomfört utbildningsaktiviteter som annars inte skulle ha skett. Framöver finns det ett behov av att arbeta mer med att göra programmets insatser bärkraftiga, arbeta mer systematiskt med att designa programmet, förbättra programmets erbjudande, utveckla en robust uppföljning samt kommunicera programmets lärdomar.

8.3 Rekommendationer

Nedan presenteras utvärderingens rekommendationer. Rekommendationerna är framåtblickande och fokuserar på hur programmet skulle kunna utvecklas vidare. Rekommendationerna, som är strukturerade i fem kategorier, är alla solitt grundade i empiri presenterad i rapportens tidigare kapitel.

Fokusera på att skapa förutsättningar för projektens bärkraftighet

Tydligare krav på redovisning av hur kursverksamheten långsiktigt ska finansieras har införts sedan tidigare. Detsamma gäller stiftelsens krav på utveckling av utbildningsstödande verksamheter som också syftat till att bidra till att skapa bättre förutsättningar för lärosätenas kompetens att hantera utbildningar för yrkesverksamma och projektens bärkraftighet. Samtidigt finns behov av ytterligare åtgärder för att främja projektens bärkraftighet. **Stiftelsen bör i information, utlysningar och i uppföljning ställa hårdare krav på att projekten är väl förankrade hos lärosätesledningen och på arbetsnivå, till exempel att det på institutionsnivå görs utrymme i planeringen och i tjänsteplaner.** I samband med projektstart behöver lärosätena fatta beslut om verksamhetens utveckling, dels om huruvida man vill prioritera kurser för yrkesverksamma, dels om man vill satsa på nätbaserat lärande och nya pedagogiska metoder. Besluten behöver följas av resurser samt mätbara aktiviteter och mål i lärosätenas verksamhetsplanering.

En utmaning är att få studenter till kurserna. Frågan om näringslivets efterfrågan av kurser och (anställdas) deltagande i kurser tycks ha underskattats något i programmet och i projekten. Det

¹⁶ Sörlin, S. (red.) (2005) "I den absoluta frontlinjen": En bok om forskningsstiftelserna, konkurrenskraften och politikens möjligheter. Stockholm: Nya Doxa.

¹⁷ Holmberg, D. & Sörlin, S. (2019) Förnyare i forskningslandskapet: KK-stiftelsen 1994–2019. Stockholm: KK-stiftelsen.

¹⁸ Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige. Regeringens proposition 2020/21:60. Förslaget utgick från Styr- och resursutredningens betänkande En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan (SOU 2019:6).

finns därför behov av att fokusera kravbilden på näringslivets deltagande; deras faktiska efterfrågan av kurser och själva kursdeltagandet. **KK-stiftelsen bör därför överväga att ange att en viss del av projektstödet måste gå till marknadsföring av utbildningarna.**

Arbeta mer systematiskt med att designa programmet

Det finns ett behov av att använda programmets effektlogik aktivt som ett huvudinstrument för design, kommunikation och utvärdering av programmet. Effektlogiken har nyligen utarbetats och därför inte använts aktivt som ett styrverktyg av KK-stiftelsen. Den har inte heller kommunicerats till lärosätena och den kan följaktligen inte heller ligga till grund för systematiskt projektgenomförande, lärande och uppföljning. **KK-stiftelsen bör därför utarbeta en mer analytiskt genomarbetad effektlogik som är förankrad bland genomförandeaktörer – främst lärosätena – och som också förhåller sig till den kontext som logiken ska operationaliseras inom.** Det gäller i synnerhet resultatmålet "Lärosätet erhåller en kompetens att kunna hantera näringslivsanpassade kurser". Konkret handlar detta om att använda effektlogiken för att analysera vilka förutsättningar som måste vara på plats på lärosätena för att programmet ska fungera mer ändamålsenligt. Det handlar också om att programmet bör utveckla utlysningar och uppföljning enligt effektlogiken.

Förbättra programmets erbjudande och ställ tydligare krav på lärosätena

Utlysningarna innehåller onödiga hinder, dels kravet på annan pågående finansiering från vissa av KK-stiftelsens andra program, dels att utlysningarna av Steg 2-projekt är riktade, dvs. endast är aktuella för genomförda Steg 1-projekt. Programmet har förhållandevis få godkända Steg 2-projekt på cirka tio år med tanke på att stiftelsen erbjuder betydande resurser för beviljade projekt. KK-stiftelsen kan förbättra programmets erbjudande genom att göra det mer tillgängligt och flexibelt för lärosätena. **KK-stiftelsen bör avskaffa programmets utlysningssekvens i pilot och implementeringsprojekt och i stället erbjuda två separata projektstöd, ett mindre och ett större, som är öppna för alla lärosäten som stiftelsen finansierar.** I en sådan ordning kan de lärosäten som har utvecklade utbildnings- och forskningsmiljöer direkt söka medel för större projekt medan andra kan sondera terrängen med ett mindre projekt.

Stiftelsen bör avskaffa kravet på annan aktuell forskningsfinansiering från stiftelsen för att kunna få söka ett Expertkompetensprojekt. Detta eftersom det mycket väl kan finnas forsknings- och utbildningsmiljöer som är ändamålsenliga för projekt inom Expertkompetensprogrammet, utan att ha befintlig finansiering från (särskilda) program inom stiftelsen.

Vidare bör stiftelsen överväga att ställa krav på de lärosäten som har större forsknings- och utbildningsmiljöer finansierade av stiftelsen (till exempel Forskningsprofiler och KK-miljöer) att de ska söka medel i programmet. En sådan portföljstyrning av programmet skulle dels öka möjligheterna att utöka utbudet av utbildningar för yrkesverksamma, dels stärka kopplingen och skapa synergier mellan reguljär utbildning, forskning och uppdragsutbildning i forsknings- och utbildningsmiljöerna.

Utveckling, men även genomförande, av kurser för yrkesverksamma är kostnadskrävande. Ofta är kostnaderna för upprepat kursgenomförande fortsatt höga (se även tidigare avsnitt om Ekonomisk riskhantering), vilket gör att finansieringen av kursgenomförande efter projektets slut, dvs. efter att KK-stiftelsens finansiering upphört, kan bli problematiskt. Ett hinder för bärkraftighet är möjligheten att stiftelsens projektstöd varit alltför omfattande – dvs. att kursutvecklingen och genomförandet anpassats till denna höga ersättningsnivå – och att kursverksamheten därför möjligen inte kan vidareföras inom ramen för lärosätenas ordinarie ersättningssystem. **Stiftelsen har infört maxbelopp för projekten för att kontrollera kostnaderna, men bör också göra en grundlig analys av huruvida projektstödet storlek är ändamålsenlig.** Stiftelsen bör bilda sig en tydligare

uppfattning om medelsanvändningen är rimlig i förhållande till de förväntade resultaten (maximalt 222 000 kronor per högskolepoäng i de utvecklade kurserna). Ett potentiellt för stort finansiellt stöd minskar möjligheterna till att uppnå bärkraftighet efter avslutat projekt.

Utveckla en robust uppföljning

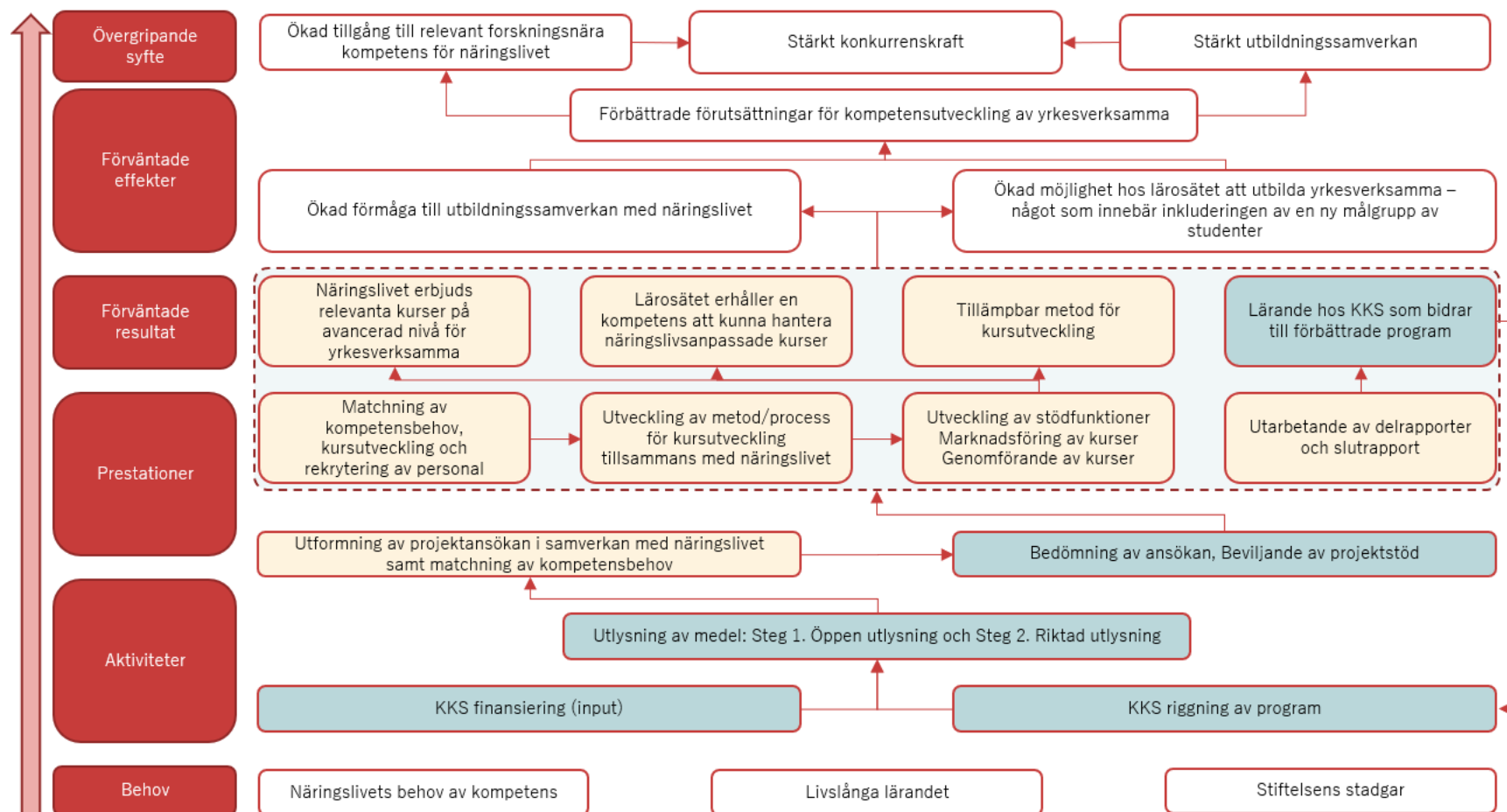
Stiftelsens uppföljningssystem har saknat väsentliga delar kring projektens måluppfyllelse och innehåller dessutom krav på vissa data som lärosätena och företag haft svårigheter att korrekt svara på. För företagen bör en schablonmässig rapportering gällande deras deltagande i kursutveckling och kurser räcka. En mål- och resultatbaserad rapportering snarare än en aktivitetsrapportering är sannolikt mer ändamålsenlig. Uppföljningssystemet kan förenklas och ställa färre formella krav på tidsrapportering. Mot denna bakgrund finns behov av en översyn av uppföljningssystemet eftersom detta inte har levererat robust och användbar information. **Stiftelsen bör införa ny mall för slutrapporter. Uppföljningen av projekten bör inriktas på ekonomisk uppföljning och måluppfyllelse (nyckeltal). Därutöver bör ingå en särskild redovisning om projektens bärkraftighet.**

Stiftelsen bör genomföra halvtidsutvärderingar av projekten med hjälp av extern bedömargrupp. I sådan halvtidsutvärdering bör bedömargruppen ha en dialog med projektägare för att säkerställa lärosätets engagemang. Med tanke på projektens finansiella storlek bör det i utlysningar och projektavtal tydligt framgå att KK-stiftelsen kan avbryta projektet finansiellt i halvtid.

Kommunicera programmets lärdomar

Programmet och dess resultat behöver marknadsföras mer aktivt. **Stiftelsen bör kommunicera goda resultat och arbetssätt från enskilda projekt för ökat lärande.** Det finns flera projekt som är framgångsrika och som kan därigenom bidra till ökad kunskap kring lärosätenas kompetens om hantering av utbildningar för yrkesverksamma. Det handlar om att sprida framgångsexempel på hur centrala frågeställningar hanterats, såsom finansiering av utbildningarna, kursutveckling och genomförande, näringslivets deltagande i utbildningarna samt högskoleledningarnas engagemang. Detta kan i förlängningen bidra till lärosätenas kompetens om hantering av utbildningar för yrkesverksamma.

KK-stiftelsen bör fortsätta det framgångsrika påverkansarbetet för livslångt lärande, dvs. att med utgångspunkt i Expertkompetensprogrammet bedriva ett påverkansarbete för förbättrade förutsättningar för kompetensutveckling av yrkesverksamma och att lärosätenas utbildningsutbud ska svara mot flera olika behov. I detta arbete bör stiftelsen ställa krav på att det tydliggörs vad lärosätenas ansvar egentligen är, hur resurser ska prioriteras, och i vilken omfattning utbildningar för yrkesverksamma bör ges av statligt finansierade lärosäten.

Bilaga A Programmets effektlogik¹⁹

¹⁹ Gulmarkerade rutor avser lärosätenas aktiviteter, prestationer och förväntade resultat. Gråblå rutor avser KK-stiftelsens aktiviteter, prestationer och förväntade resultat. Det streckade området avgränsar projektet.

Bilaga B Översikt över beviljade Steg 2-projekt

Steg 2-projekt	Lärosäte	Beviljad finansiering	Status Steg 2
Diagnos på distans – online engineering på mastersnivå (20140132)	Blekinge tekniska högskola	24 768 414 kronor	Avslutat
Professionell Master i Informationssäkerhet (PROMIS) (20210026)	Blekinge tekniska högskola	21 582 152 kronor	Pågående
Data-driven tjänsteutveckling: avancerad utbildning för yrkesverksamma (20200028)	Högskolan i Borås	11 449 746 kronor	Pågående
Dataanalys and tjänsteinnovation baserat på artificiell intelligens (MAISTR) (20200195)	Högskolan i Halmstad	17 631 210 kronor	Pågående
WISER – Digital transformation and industrial excellence (20200176)	Högskolan i Skövde	21 174 188 kronor	Pågående
Expertkompetens ProdEx 2 – Expert i Produktionsteknik (20160015)	Högskolan Väst	11 962 250 kronor	Avslutat
ISE – Värdeskapande genom forskningsbaserad undervisning inom tjänsteområdet (20200060)	Karlstads universitet	27 660 000 kronor	Pågående
Expertkompetens för hållbart träbyggande, fas B och C (20140131)	Linnéuniversitetet	21 664 308 kronor	Avslutat
Sociala medier och webbt teknologier för innovation och tillväxt (20150259)	Linnéuniversitetet	16 059 132 kronor	Avslutat
PROMPT2 – professionell masterutbildning i programvaruteknik (20150135)	Mälardalens högskola	61 611 212 kronor	Avslutat
Expertkompetens i kunskapsintensiv och innovativ produktionsutveckling – PREMIUM (20190019)	Mälardalens högskola	41 362 853 kronor	Pågående
Expertkompetens – Gjutmagistern 3.0 (20150257)	Tekniska högskolan i Jönköping AB	27 411 551 kronor	Avslutat
SMARTER 2.0 (20190018)	Örebro universitet	16 210 542 kronor	Pågående

Bilaga C Intervjuer

Program- och analysansvariga

Maria Dollhopf, KK-stiftelsen

Stefan Östholm, KK-stiftelsen

Ansvariga för projektansökan som fått avslag

Göran Bohlin, Södertörns högskola

Joakim Tell, Högskolan i Halmstad

Björn Sjöstrand, Karlstads universitet

Projektledare och projektdeltagare vid lärosäten

Leif Andersson, Högskolan i Borås

Pernille Andersson, Karlstad universitet

Tehseen Aslam, Högskolan i Skövde

Jessica Bruch, Mälardalens universitet

Stefan Byttner, Högskolan i Halmstad

Carolina Camén, Karlstad universitet

Stefan Cronholm, Högskolan i Borås

Kristina Eriksson, Högskolan Väst

Ehsan Ghassemali, Tekniska högskolan i Jönköping

Tony Gorschek, Blekinge tekniska högskola

Hans Hansson, Mälardalens högskola

Lars Håkansson, Linnéuniversitetet

Sven Johansson, Blekinge tekniska högskola

Arianit Kurti, Linnéuniversitetet

Amy Loutfi, Örebro universitet

Jan Oscarsson, Linnéuniversitetet

Johan Vessby, Karlstads universitet

Projektägare vid lärosäten

Anna Runnemalm, Högskolan i Skövde

Per Nylén, Högskolan Väst

Företagsrepresentanter

Samuel Blad, Nexer Group

Sigrid Eldh, Ericsson

Klas Hedvall, Volvo Groups Trucks Technology

Johannes Johansson, Alstom Group

Tove Johansson, Volvo Group

Viktoria Jonasson, RISE

Cajsa Lundberg, Lundbergs Pressgjuteri

Niklas Malmros, Sigma Technology

Leif Pehrsson, IDC West Sweden AB

Carl-Johan Sigfridsson, OBOS

Per-Anders Sköldberg, Volvo Construction Equipment

Jonas Toftefors, Pulsen Group

